

Konrad Morawski

Wykaz przedmiotów z kościoła jezuitów w Połocku przetransportowanych w 1843 r. na zamek warszawski

---

Hereditas Monasteriorum 3, 337-346

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wykaz przedmiotów z kościoła jezuitów w Połocku przetransportowanych w 1843 r. na zamek warszawski*

Kolegium jezuitów w Połocku powstało w 1580 r., ale akt fundacyjny król Stefan Batory wydał w roku 1582. Pierwszym rektorem uczelni został ks. Piotr Skarga. Początkowo siedziba jezuitów znajdowała się w zamku, tam też funkcjonowała pierwsza świątynia jezuicka w tym mieście – kościół św. św. Piotra i Pawła. W 1580 r. zakonnicy przenieśli się do drewnianego budynku postawionego nieopodal warowni, gdzie mieściło się kolegium. Przeprowadzka do nowej, murowanej siedziby nastąpiła w pierwszej połowie XVIII w. Po pożarze, który strawił zabudowania kolegalne, powstał duży, murowany, barokowy gmach szkoły i klasztoru. Połączony został z budowanym w latach 1733–1738 i konsekrowanym w 1745 r. kościołem Nawiedzenia NMP. Jednonawowa świątynia z kaplicami, wzniesiona na planie krzyża, miała monumentalną, dwuwieżową fasadę.

Od początku istnienia kolegium dysponowało bogatym uposażeniem w postaci licznych wsi, które – mimo iż z czasem uległo okrojeniu – przynosiło nadal znaczące dochody. Jezuiti czerpali również zyski z kolegium i innych rodzajów działalności gospodarczej, m.in. z portu nad Dźwiną¹. Duże dochody pozwalały na sfinansowanie bogatego wystroju świątyni. Jego wysoka klasa artystyczna była zaś odzwierciedleniem dużego znaczenia połockiej siedziby Towarzystwa Jezusowego. Wyposażenie kościoła pochodziło głównie z lat 60. XVIII oraz z początku XIX w., kiedy wymieniono część dekoracji. Wystrój kościoła Nawiedzenia NMP był dziełem głównie artystów jezuickich: Jana Gryma, Jana Wogta, Gabriela Grubera, Franciszka Pryszczyńskiego i Jana Strümera². Autorstwo większości obrazów z dziewięciu ołtarzy omawianej świątyni jest przypisywane Szymonowi Czechowiczowi.

Po pierwszym rozbiórze Polski Połock dostał się pod panowanie Rosji. Paradoksalnie uchroniło to klasztor przed kasatą w roku 1773, ponieważ Katarzyna II nie podpo-

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 L. GRZEBIEŃ (red.), *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564–1995*, Kraków 1996, s. 525.

2 *Ibidem*.

rządkowała się papieskiej bulli likwidującej zakon jezuitów. Rozbiory nie wpłynęły w znacznym stopniu na rozwój kolegium jezuitów w Połocku³.

Kres jezuickiemu klasztorowi i kolegium w Połocku położył carski ukaz o wydaleniu jezuitów z państwa rosyjskiego, wykonany w roku 1820. Na przeszło 10 lat klasztor i świątynię przejęli pijarzy, którzy prowadzili w Połocku rodzaj liceum. Ostatecznie kościół pojezuicki przekształcono w cerkiew prawosławną pw. św. Mikołaja. Usunięto wcześniejsze wyposażenie i po przewiezieniu go do Warszawy rozdzielono – głównie z przeznaczeniem dla kościołów w Królestwie.

Kościół pojezuicki w Połocku został zburzony w 1964 r., a w dawnych zabudowaniach klasztornych obecnie znajduje się szpital⁴.

Prezentowany wykaz odnalazła i wykorzystała w artykule *Losy wyposażenia kościoła jezuitów w Połocku* Maria Kałamajska-Saeed⁵. Są w nim jednak omówione tylko niektóre przedmioty ze spisu (sześć obrazów, krzyż, siedem obiektów złotniczych). Ponadto autorka korzystała z opisu inwentarzowego kościoła sporządzonego w 1820 r.⁶, w którym wymieniono obiekty nieujęte w spisie z roku 1843. W związku z tym, że przedmioty srebrne opisane pod nrami 1, 4, 6 nie figurują we wcześniejszym wykazie, Kałamajska-Saeed zwraca uwagę, że nie ma pewności, czy wymienione obiekty pochodzą z Połocka⁷.

Podstawę niniejszej publikacji stanowi dokument przechowywany w Archiwum Głównym Akt Dawnych w zespole *Intendent Zamku*⁸. Wykaz przedmiotów kościelnych, podpisany przez intendenta zamku Leopolda Gimbutta, został sporządzony w językach polskim i rosyjskim, zapewne wkrótce po przybyciu transportu do Warszawy w marcu 1843 r.⁹ Wykaz został uzupełniony informacjami zawartymi w późniejszym spisie, sporządzonym w 1855 r. przy okazji zmiany na stanowisku intendenta¹⁰

3 *Ibidem*, s. 526–527.

4 Na temat kościoła i kolegium jezuitów w Połocku zob. S. ZAŁĘSKI, *Jezuici w Polsce*, t. 4: *Dzieje 153 kolegiów i domów jezuitów w Polsce*, cz. 1: *Kolegia i domy założone za królów Zygmunta Augusta i Stefana Batorego 1564–1588*, Kraków 1905, s. 181–235; t. 5: *Jezuici w Polsce porozbiorowej 1773–1905*, cz. 1: *1773–1820*, Kraków 1906, s. 313–351.

5 M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia kościoła jezuitów w Połocku*, „Rocznik Historii Sztuki”, 17, 1988, s. 131–147.

6 Archiwum Prowincji Małopolskiej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, sygn. 1326, *Opisy i inwentarze Kolegium Połockiego skreślone w styczniu 1820 roku*. Kopia sporządzona w 1907 r. w Archiwum Generalnym w Rzymie, cyt. za: M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 133.

7 M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 145–147.

8 Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, *Intendent Zamku*, nr 57, *Akta Intendenta Zamku dotyczące się Przedmiotów pozostałych po Jezuitach w Połocku* (dalej: *Akta Intendenta*). Na temat urzędu intendenta zob. E. SĘCZYS, *Intendent Zamku*, [w:] *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zasobie*, t. 2: F. RAMOTOWSKA (red.), *Epoka porozbiorowa*, Warszawa 1998, s. 169–171.

9 *Akta Intendenta*; wersja rosyjska – s. 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, wersja polska – s. 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15.

10 *Ibidem*, s. 27–32. Leopolda Gimbutta na przełomie lat 1855 i 1856 zastąpił Michał Pągowski, od 1856 r. aż do rozliczenia urzędu intendentem był Stanisław Steczkowski.

i poświadczonym przez ławnika magistratu Miasta Warszawy Jerzego Bertholdiego i kontrolera Najwyższej Izby Obrachunkowej Józefa Witkowskiego oraz w pokwitowaniach odbioru wydanych przedmiotów. Cały poszyt składa się z 72 stron.

Poszczególne sprzęty kościelne wchodzące w skład transportu z Połocka były przydzielane przez namiestnika Królestwa Polskiego¹¹, który komunikował o tym prezydentowi Warszawy¹², ten zaś zawiadamiał o decyzji namiestnika zainteresowane osoby oraz intendenta zamku. Obdarowani, przy odbiorze przyznanych im przedmiotów pozostawiali pokwitowania.

***

Wykaz został sporządzony w formie tabeli; ostatnia kolumna, w której zawarte są dopiski, nie ma tytułu, stąd dodana nazwa [Uwagi]. Dopiski i poprawki w wykazie (niezrobione ołówkiem) pochodzą zapewne od intendenta zamku Leopolda Gimbutta. Liczne uwagi w tekście zrobione atramentem zostały oznaczone pogrubionym drukiem, a zrobione ołówkiem – kursywą.

Pisownię tekstu uwspółcześniono zgodnie z zasadami przyjętymi przez redakcję „Hereditas Monasteriorum”. Zachowano charakterystyczny dopełniacz liczby mnogiej (lichtarzów, relikwiarzów) oraz formy odmiany miar długości.

---

11 W latach 1831–1856 był to Iwan Paskiewicz, na przełomie lat 1855 i 1856 Wincenty Krasieński, od 1856 do 1862 r. Michał Gorczakow.

12 Prezydentem Warszawy od listopada 1847 do lutego 1862 r. był Teodor Andrault de Langeron.

Wykaz przedmiotów pozostałych po Jezuitach w Połocku

N ^o	Wymienienie przedmiotów	Przypuszczalna cena		[Uwagi]
		Rub. sr.	Kop.	
	Przedmioty srebrne			
1.	Monstrancja w guście gotyckim, ofiarowana przez Stefana Batorego w r. 1583, bardzo pięknej roboty, po większej części filigranowej, z herbem wyobrażającym jednogłowego orła z koroną i kamieniami ¹³ – wysokości 1 arszyn ¹⁴ 5½ werszków ¹⁵ , ważąca 11 funtów ¹⁶ .	500.	–	ma być u kapucynów <i>Prosiłbym o jedną z tych dwóch dla kościoła Ś[więte]go Karola Boromeusza¹⁷</i>
2.	Monstrancja w promieniach z koroną i krzyżykiem, wysadzana kamieniami wschodnimi, w ilości więcej jak 1000, w nowym guście ¹⁸ – wysokości 1 arszyn, ważąca 9 funtów 16 złotych ¹⁹ .	500.	–	
3.	Monstrancja wyobrażająca Trójcę Świątą, na wierzchu krzyż z Panem Jezusem, pod nim Bóg Ojciec, a pod Hostią Duch Ś[wię]ty, miejsce w które kładzie się Hostia, otoczone jest wiankiem z winnych gron i kłosów pszenicy ²⁰ – wysokości 1½ arszyna, ważąca 12 funtów 48 złotych.	350.	–	jest
4.	Monstrancja, także w guście gotyckim, nowsza od poprzedzającej, lecz ze względu na robotę, okazuje się że należy do tegoż samego czasu, na środkowej jej części znajduje się sześć gotyckich liter, w środku pod Hostią umieszczony jest wielki całkowity koral ²¹ ; cała monstrancja wysoka 1 arszyn, waży 4 funty 27 złotych.	225.	–	jest
5.	Pacyfikał, w którym były relikwie święte, w guście rokoko – wysokości 14½ werszków, ważący 5 funtów 12 złotych.	125.	–	jest [przekreślone] <i>nie masz</i> <i>Prosiłbym o ten relikwiarz do kościoła Ś[więte]go Karola [Boromeusza]</i>

13 Monstrancja przekazana na polecenie księcia Paskiewicza kapucynom, którzy w 1850 r. objęli dawne opactwo cysterskie w Łądzie. Potem była przechowywana w katedrze we Włocławku. Obecnie zaginiona. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 146–147.

14 Arszyn – rosyjska miara długości równa około 0,71 m.

15 Werszek – rosyjska miara długości równa około 4,45 cm.

16 Funt – miara masy równa około 0,41 kg.

17 W Warszawie były (i nadal są) dwa kościoły pw. św. Karola Boromeusza. Pierwszy z nich został wybudowany w latach 1790–1793 na terenie nowo założonego cmentarza na Powązkach, w latach 1849–1850 był przebudowywany. Drugi został zbudowany w latach 1841–1849 u zbiegu ul. Chłodnej i Elektoralej. Jak wynika z dopisków w dalszej części wykazu, chodzi o kościół na Powązkach.

18 „Z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika wydana ks. biskupowi Beniaminowi [Szymańskiemu] dla kościoła katedralnego w Janowie [Podlaskim] jak kwit z d. 29 listopada/11 grudnia 1856 r.”, *Akta Intendenta*, s. 27; pokwitowanie odbioru – s. 42–43. Zachowana do chwili obecnej w kościele w Janowie. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 141.

19 Złotnik – miara masy równa około 4,27 g.

20 „Wydana z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika prowincjałowi oo. kapucynów [ks. Beniaminowi Szymańskiemu] dnia 14/26 lutego 1855 r.”, *Akta Intendenta*, s. 28; pokwitowanie odbioru – s. 38. Monstrancję otrzymali kapucyni warszawscy, w których kościele zachowała się do dzisiaj. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 141.

21 „Monstrancję wydano Akademii Duchownej 10/22 listopada 1858 r.”, *Akta Intendenta*, s. 28; pokwitowanie odbioru – s. 48. Monstrancja obecnie zaginiona. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 147.

6.	Pacyfikał, w postaci krzyża pozłacany, wysadzany 14 kamieniami, jak boki, tak i wokółko części dolnej filigranowej roboty, w guście gotyckim, na dolnej części dwa wyrte, a jeden przybity, herby wyobrażające orła jednogłowego, na przybitym po bokach umieszczone są litery: S.R., jak się należy domyślać, „Stephan[us] Rex.„ na wzięciu 6 gotyckich liter ²² – waży 4 funty 61 złotników, wysokości $\frac{3}{4}$ arszyna.	150.	–	~~nie masz~~ [przekreślone] jest
7.	Mszała cały w srebro oprawny 1739 r. z wyobrażeniem ze strony wierzchniej Zwiastowania i 4 Ewangelistów, a z drugiej 5 ^{ciu} Doktorów Kościoła w ubiorze katolickim ²³ .	175.	–	jest Z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika wydany księdzu biskupowi Beniaminowi [Szymańskiemu] w Janowie [Podlaskim] z d. 24 listo./ 6 grud. 1856 r.
8.	Dwa kielichy z dwoma patynami ²⁴ – ważące 1 funt 31 złotników.	20.	–	jest
9.	Dwa lichterze z wyróżnietymi na nich herbami ²⁵ – ważące 1 funt 26 złotników.	20.	–	są
10.	Krzyż wielki, drewniany z Panem Jezusem w naturalnej wielkości, snycerskiej roboty. Krzyż wyłożony srebrem i brązem pozłacanym ²⁶ – wysokości $4\frac{1}{2}$ arszynów. Srebra w tymże 11 funtów.	300.	–	jest
11.	Krzyż ołtarzowy, srebrny, na żelaznym pręcie, z wyłożonym Panem Jezusem, 1765 r. ²⁷ – ważący 6 funtów 29 złotników.	100.	–	jest

22 Początkowo krzyż miał trafić do Instytutu Szlacheckiego w Warszawie, o czym świadczą dokumenty znajdujące się w poszycie oraz korespondencja między dyrektorem instytutu a intendentem Zamku Królewskiego, *Akta Intendenta*, s. 45–46, 50, 59–60. „Z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika wydany J.W. hr. Elfrydzie Zamojskiej [!] 8 maja 1858”, *Akta Intendenta*, s. 28; pokwitowanie odbioru – s. 44; M. Kałamajska-Saeed przypuszcza, że pacyfikał trafił do kaplicy pałacowej w Różance pod Włodawą, a później prawdopodobnie do pałacu w Adampolu. Obecnie zaginiony. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 147.

23 „Z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika wydany x. biskupowi Beniaminowi [Szymańskiemu] do kościoła w Janowie [Podlaskim] jak kwit 29 listop./11 grudn. 1856”, *Akta Intendenta*, s. 29; pokwitowanie odbioru – s. 42–43. Po skasowaniu diecezji podlaskiej w 1867 r. pacyfikał trafił do katedry w Lublinie. Obecnie zaginiony. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 142–143.

24 „Dnia 3/15 kwietnia 1856 roku, jeden kielich wydano x. [Florianowi] Gieczyńskiemu, na skutek polecenia Dyrek. Kancell. Xa Namiestnika No 2709”, *Akta Intendenta*, s. 29; pokwitowanie odbioru – s. 40–41. Kielich najprawdopodobniej trafił do parafii w Niegowie, której proboszczem był ks. Gieczyński.

25 „Wydano Pensji Żeńskiej [Rządowej w Warszawie] ut kwit z d. 10/22 listop. 1858”, *Akta Intendenta*, s. 29; pokwitowanie odbioru – s. 47.

26 „Wydany z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika prowincjałowi oo. kapucynów dnia 14/26 lutego 1855”, *Akta Intendenta*, s. 29; pokwitowanie odbioru – s. 37. Od mniej więcej 1856 r. krucyfiks znajduje się w kościele kapucynów w Łomży. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 136.

27 „Wydano kościołowi Panny Maryi [kościół Nawiedzenia NMP w Warszawie] ut kwit 10/22 listopada 1858”, *Akta Intendenta*, s. 29; pokwitowanie odbioru – s. 51.

12.	Krzyż używany na procesjach, na brązowym, wysrebrzonym drzewcu, z Panem Jezusem, wysadzany kryształami wschodnimi ²⁸ .	100.	–	jest <i>dla przyszłych arcybiskupów.</i>
13.	Krucyfików brązowych – 2. <i>Powązki</i>	2.	–	Nie masz <i>Prosiłbym dla kościoła Ś[więte]go Karola [Boromeusza]</i>
14.	Krzyż ołowiany z takim P[anem] Jezusem ²⁹ i drewnianych sncyerskiej roboty krzyżów 3.	10.	–	jest jeden
15.	Lichtarzew, różnej wielkości, cynkowych ³⁰ 50 – ważących 51 pudów ³¹ . <i>17 lichtarzy Powązki</i>	357.	–	jest trzynaście <i>Prosiłbym o 12 dla kościoła Ś[więte]go Karola [Boromeusza]</i>
16.	Sześć drewnianych, w złoczonej brązowej oprawie, relikwiarzów ³² .	18.	–	są cztery
17.	Cztery ołtarzyki, w nich rzeźbiarskie wyobrażenia Ś[więtych] Anny, Joachima, Arch[aniola] Gabriela i Matki Boskiej ³³ .	150.	–	są
18.	Sześć drewnianych, posrebrzanych lichtarzy, różnego kształtu.	42.	–	nie ma
19.	Sześć miedzianych [poprawione na: mosiężnych] pozłaczanych wazonów ³⁴ .	12.	–	są
20.	Dwa lustra w brązowych ramach.	50.	–	nie ma
21.	Cztery kariatydy (podstawy) do podpierania ołtarza ³⁵ .	40.	–	są
22.	Cztery drążki z wazonami u góry do noszenia baldachimu, miedziane, posrebrzane z złoconiami w niektórych miejscach.	40.	–	nie ma
23.	Dwa drążki z dzwonekami.	–	–	nie masz

28 „Z rozkazu J. O. Księcia Namiestnika wydany x. biskupowi Beniaminowi [Szymańskiemu] do kościoła katedralnego w Janowie [Podlaskim] ut kwit z d. 29 listop./11 grud. 1856 r.”, *Akta Intendenta*, s. 29; pokwitowanie odbioru – s. 42–43. Z katedry w Janowie Podlaskim trafił do katedry lubelskiej, prawdopodobnie zrabowany w czasie II wojny światowej. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 143–144.

29 Krzyż trafił do parafii w Niegowie, *Akta Intendenta*, pokwitowanie odbioru – s. 41–42.

30 „Dziewięć sztuk wydano oo. kapucynom jak pod pozycją 2a” – chodzi o dopisek pod pozycją drugą w późniejszym spisie: „Wydana z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika prowincjałowi oo. kapucynów dnia 14/26 lutego 1855 r.”, por. przyp. 20.

31 Pud – miara masy równa około 16,38 kg.

32 „Wydano oo. kapucynom jak pod pozycją 2a”, *Akta Intendenta*, s. 30; pokwitowanie odbioru dla kapucynów warszawskich – s. 38. Zdaniem M. Kałamajskiej-Saeed jest to sześć identycznych relikwiarzy, z których dwa znajdują się w Janowie Podlaskim, a cztery w Łądzie, M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 144–145.

33 „Wydano oo. kapucynom jak pod pozycją 2a”, *Akta Intendenta*, s. 30; pokwitowanie odbioru dla kapucynów warszawskich – s. 38.

34 „Dwa oo. kapucynom jak pod pozycją 2a”, *Akta Intendenta*, s. 30; pokwitowanie odbioru dla kapucynów warszawskich – s. 38. Cztery wazy trafiły do warszawskiej katedry św. Jana, *Akta Intendenta*, pokwitowanie odbioru – s. 30.

35 „Wydano oo. kapucynom jak pod pozycją 2a”, *Akta Intendenta*, s. 30; pokwitowanie odbioru dla kapucynów warszawskich – s. 38.

Ornaty					
24.	Ornatów – 31. [przekreślone, wpisane: 3]	96.	–	[Przy pozycjach 24–33] Co będzie łaska do kościoła Ś[więte]go Karola [Boromeusza] [Przy pozycjach 24–33] nie masz	
25.	Czarne aksamitne ubranie – 1. [przekreślone, wpisane: 5]	3.	–		
26.	Kapa z aksamitu malinowego – 1.	15.	–		
27.	Pokrycie na krzesła z materii złotolitej – 1.	3.	–		
28.	Wielkie aksamitne, pąsowe pokrycie na baldachim.	40.	–		
29.	[brak opisu] ³⁶	26	10.		–
30.	Stuł	39	15.		–
31.	[brak opisu]	40	15.		–
32.	[brak opisu]	36	10.		–
33.	Starej bielizny kościelnej, przeszło 1300 sztuk.	40.	–		
34.	Postumentów drewnianych w brązowej, pozłacanej oprawie ³⁷ – 2.	6.	–	są	
Razem na sumę		3539.	–		
Obrazy					
1.	Chór Ś[więtych] Męczennic z wyobrażeniem Ś[więte]go Franciszka i modlącej przed nim królowej ³⁸ – długości 6 arszynów 7 werszków, szerokości 2 arszynów 14 werszków.			jest	
2.	Św[ięta] Trójca z wyobrażeniem Ignacego Loyoli, takiejże wielkości, jak poprzedni ³⁹ .			jest	
3.	Matka Boska, z wyobrażeniem modlącego się przed Nią Kazimierza, w 9 ^{ciu} obrazach ⁴⁰ – długości 6 arszynów 6 werszków, szerokości 3 arszyna 3 werszka.			jest Prosiłbym o te dwa obrazy dla kościoła Ś[więte]go Karola [Boromeusza], ten i naznaczony [obraz z poz. 1]	

36 Pod pozycjami 29, 31, 32 w polskim wykazie pozostawiono puste rubryki, zapewne dlatego, że osoba sporządzająca wykaz nie znała polskich nazw wymienionych przedmiotów. W spisie wykonanym po rosyjsku rubryki te zostały wypełnione, użyto jednak określeń prawosławnych przedmiotów liturgicznych, prawdopodobnie bliższych inwentaryzatorowi. Wymienionym przedmiotom można jednak przypisać odpowiedniki z liturgii katolickiej. W wykazie rosyjskim wymieniono: Poz. 29. Wozduchow [wozduch]; odpowiednikiem wozduchu w obrządku katolickim jest korporał – niewielki, kwadratowy obrus, na którym stawia się naczynia liturgiczne, element bielizny kielichowej. Poz. 31. Palikow [palica/epigonation]; możliwe, że chodzi o palkę – usztywniony kwadrat materiału służący do przykrywania kielicha – zbliżoną wyglądem do palicy. Poz. 32. Poruczej [poruczy/epimanikia]; poruczy (narękawniki) nie mają bezpośredniej analogii w liturgii katolickiej, chodzi najpewniej o mający wspólną z narękawnikami genezę manipularz.

37 „Jak pod pozycją 2ą”; *Akta Intendenta*, s. 30; pokwitowanie odbioru dla kapucynów warszawskich – s. 38.

38 „Z rozkazu J.O. Księcia Namiestnika wydany do kościoła katedralnego w Janowie [Podlaskim] ut kwit z d. 29 listop./11 grud. 1857 r.”; *Akta Intendenta*, s. 31; pokwitowanie odbioru – s. 42–43. Obraz autorstwa malarza pochodzącego z Werony, Saveria dalla Rosy (1745–1821), po kasacie diecezji podlaskiej trafił do katedry w Lublinie, gdzie znajduje się do dzisiaj. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 136.

39 Pokwitowanie odbioru – *Akta Intendenta*, s. 52. Obraz, również autorstwa dalla Rosy, trafił do katedry w Janowie Podlaskim, skąd później został przeniesiony do katedry w Lublinie. Zachowany do dzisiaj. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 135–136.

40 Obraz prawdopodobnie autorstwa Szymona Czechowicza, namalowany po roku 1760, trafił do Janowa Podlaskiego, potem do katedry lubelskiej, a w 1876, na rozkaz gubernatora Pawła Kotzebuego, do Warszawy. Dalsze losy dzieła nie są znane. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 139. „Z rozkazu J.O. Księcia Nam. wydany księdzu biskupowi Beniaminowi [Szymańskiemu] do kościoła w Janowie [Podlaskim] ut kwit z d. 29 listo./11 grud. 1857 r.”; *Akta Intendenta*, s. 31; pokwitowanie odbioru – s. 42–43.

4.	Barjola, Stanisław i Aloiza ⁴¹ , w 9 ^{ciu} obrazach ⁴² , takiej wielkości jak poprzedzający.			jest [przekreślone] <i>nie masz</i>
5.	Św[ięta] Tekla Męczennica ⁴³ . Malowany przez H. A. Rozzo-Werone ⁴⁴ – długości 1 arszyn 2 werszka, szerokości 1 arszyn ½ werszka.			jest
6.	Jan Nepomucen ⁴⁵ – długości 3 arszynów 9 werszków, szerokości 2 arszyny 1 werszek.			jest
7.	Jan Chrzcziciel, na płótnie, wierzch zaokrąglony ⁴⁶ .			nie masz
8.	Wieczerza Pańska, na płótnie, wierzch zaokrąglony ⁴⁷ .			nie masz [przekreślone] <i>jest</i>
9.	Wierchnie ozdoby od 2 th ram z obrazów malowanych we Włoszech.			jest
Zgodno z oryginałem. Intendent Zamku Leopold Gimbutt				

41 Chodzi o świętych: Franciszka Borgiasza, Stanisława Kostkę oraz Alojzego Gonzagę.

42 Obraz, prawdopodobnie autorstwa Szymona Czechowicza, znajduje się obecnie w kościele parafialnym w Opolu Lubelskim. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 136–137.

43 W roku 1858 został przeznaczony dla kościoła filialnego Narodzenia NMP na Mokotowie, *Akta Intendenta*; pokwitowanie odbioru – s. 70. Niezachowany. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 139.

44 Chodzi o wspomnianego wcześniej Saveria dalla Rosę, zob. przyp. 38.

45 M. Kałamajska-Saeed odnajduje wymieniony obraz w kościele Świętej Trójcy w Janowie Podlaskim, M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 139.

46 *Akta Intendenta*; pokwitowanie odbioru dla katedry w Janowie Podlaskim – s. 52. Zachowany w Janowie Podlaskim. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 140.

47 Obraz przeznaczony do kaplicy w ratuszu warszawskim, *Akta Intendenta*; pokwitowanie odbioru – s. 66–67. Niezachowany do chwili obecnej. M. KAŁAMAJSKA-SAEED, *Losy wyposażenia*, s. 139.

Konrad MORAWSKI
Warszawa

Hereditas Monasteriorum
vol. 3, 2013, s. 337–346

Wykaz przedmiotów z kościoła jezuitów w Połocku przetransportowanych w 1843 r. na zamek warszawski

Streszczenie

Na mocy ukazu cara Aleksandra I z 13 III 1820 r. wszyscy członkowie zakonu jezuitów zostali zmuszeni do opuszczenia terytorium Cesarstwa Rosyjskiego. W efekcie tej decyzji opuszczony kościół jezuitów w Połocku przejęli pijarzy, a 20 lat później został on przekształcony w cerkiew prawosławną. Z powodu tej zmiany dotychczasowe wyposażenie kościoła zostało usunięte i przewiezione do byłego Zamku Królewskiego w Warszawie.

Niniejsza edycja źródłowa prezentuje wykaz przedmiotów z kościoła jezuitów w Połocku sporządzony w 1843 r., po przetransportowaniu ich do Warszawy. W spisie zawarto informacje o wyglądzie, wartości i liczbie wywiezionych obiektów, stanowiących kompletny kościelny wystrój. W skład transportu wchodziły zarówno obrazy pochodzące z ołtarzy świątyni, jak i drobne obiekty, takie jak elementy tzw. bielizny kielichowej.

Dokument podpisany przez intendenta zamku Leopolda Gimbutta stanowi ważne źródło do badań nad dziejami połockiej świątyni Towarzystwa Jezusowego. Uzupełniony informacjami ze spisu inwentarzowego z roku 1855, znajdującego się w tym samym poszycie, może być przyczynkiem do prześledzenia późniejszych losów obiektów pochodzących z Połocka.

Prezentowany dokument znajduje się w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w zespole *Intendent Zamku*, nr 57, *Akta Intendenta Zamku dotyczące się Przedmiotów pozostałych po Jezuitach w Połocku*.

Słowa kluczowe

jezuici, Połock, kościół NMP w Połocku, wykaz, wyposażenie, intendent zamku, źródło, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Konrad MORAWSKI
Warsaw

Hereditas Monasteriorum
vol. 3, 2013, p. 337–346

Inventory of objects from the Jesuit church in Polotsk transported to the Warsaw castle in 1843

Summary

Under tsar Alexander I's ukase of 13 March 1820, all members of the Jesuit order were forced to leave the territory of the Imperial Russia. Following this decision, the abandoned Jesuit church in Polotsk was taken over by the Piarists, and 20 years later it was transformed into an Orthodox temple. This conversion caused the equipment to be removed and transported to the former Royal Castle in Warsaw.

The current source edition presents a list of objects from the Jesuit church in Polotsk drawn up in 1843, after they had been transported to Warsaw. The index comprises the information on the appearance, value, and number of the removed items which altogether constituted the entire decoration of the church. Among them one could find both altar paintings, as well as smaller objects, such as pieces of the so-called chalice linen.

The document signed by the castle's steward Leopold Gimbutt can be an important source for the research on the history of the Polotsk temple founded the Society of Jesus. Supplemented with the data from a 1855 inventory, included in the same card-board-bound unit, it may serve as an important contribution to the study of the subsequent fate of the pieces of the equipment from the Polotsk church.

The list belongs to the collection of the Central Archives of Historical Records in Warsaw, fond Castle Steward, no. 57, *Castle Steward's Records Concerning Objects Left by the Polotsk Jesuits*.

Keywords

Jesuits, Polotsk, Church of the Blessed Virgin Mary in Polotsk, register, equipment, intendant of the castle, source, Central Archives of Historical Records in Warsaw